

Γ. Η ΔΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ ΕΞΕΤΑΣΙΣ
ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

α. ΤΟ ΚΡΙΤΗΡΙΟΝ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η ΛΙΜΝΗ

«Ἡ μητέρα εἶπεν εἰς τὸν μικρὸν Γεώργιον ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ κολυμβήσῃ εἰς τὴν λίμνην, ὅταν εἶναι μόνος, διότι ἦτο δυνατόν νὰ τοῦ συμβῇ κακόν. Ἄλλ' ὁ Γεώργιος μίαν ἡμέραν, ὅτε ἔλειπον οἱ γονεῖς του, ἐπῆρε τὸν μικρότερον ἀδελφόν του καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν λίμνην νὰ κολυμβήσῃ. Ὁ ἥλιος ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν. Σιγὰ σιγὰ ἐπροχώρησαν εἰς τὰ βαθειὰ καὶ ἤρχισαν νὰ ροφοῦν νερόν. Μόλις κατώρθωσεν ὁ Γεώργιος νὰ σωθῇ. Ὁ μικρότερος ἀδελφὸς ἐπνίγη».

Διὰ τοῦ κριτηρίου τούτου ἠρευνᾶτο ἡ ἠθικὴ συνείδησις, ὃν τρόπον καὶ διὰ τοῦ πρώτου, εἰδικώτερον δ' ἐφιστᾶτο ἡ προσοχὴ τῶν ἐξεταζομένων ἐνταῦθα εἰς τὴν ἀναμέτρησιν τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς πράξεως τῆς παρακοῆς καὶ τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης.

Ἡ δ' ἐρευνα τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, δῆλα δὴ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς καὶ τῶν ἐλατηρίων καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων, διεξήγετο διὰ καταλλήλων ἐρωτήσεων ὡς ἑξῆς·

- 1) Ἦτο καλὸν αὐτό, ποὺ ἔκαμεν ὁ Γεώργιος; Διατί ὄχι;
- 2) Διατί δὲν ἔπρεπε νὰ πάρῃ μαζί του καὶ τὸν μικρὸν ἀδελφόν του;
- 3) Τί ἦτο δυνατόν ἀκόμη νὰ συμβῇ; Τί ἄλλο;

Ὡς δ' ἐν τῷ πρώτῳ κριτηρίῳ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ βοηθητικῶν καὶ εἰδικωτέρων ἐρωτήσεων ἐξιχνεύομεν τὰ τε ἐλατήρια καὶ τὰ ἐπακο-

λουθήματα τῶν πράξεων καὶ ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς συναισθήσεως τῆς εὐθύνης.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον ζήτημα, τὸν βαθμὸν δῆλον ὅτι τῆς ἠθικῆς κρίσεως τῆς αὐθορμήτως καὶ αὐτοτελῶς ἐκφερομένης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἠθικὴν κρίσιν τὴν ἐπιπολαιότεραν, τὴν ἐξηρητημένην ἀπὸ τοῦ περιβάλλοντος καὶ δὴ τῆς διδασκαλίας, προσεπαθήσαμεν νὰ διασαφήσωμεν ἀποχρώντως.

Καὶ τὰς ἀπαντήσεις δὲ διεκρίναμεν κατὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, τὰ ἠθικὰ ἐλατήρια καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς πράξεως.

β. ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΚΡΙΤΗΡΙΟΥ

Κατέληξε δὲ καὶ ἡ διὰ τοῦ κριτηρίου τούτου γενομένη ἔρευνα εἰς πορίσματα παραπλήσια πρὸς τὰ συναχθέντα διὰ τοῦ πρώτου κριτηρίου.

Τὰ μὲν δῆλα δὴ ὑποκείμενα τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως καὶ εἰς τὸ κριτήριον τοῦτο ἀπεδοκίμαζον ζωηρῶς τὴν προκειμένην ἐνέργειαν, κατεδίκαζον δὲ τὴν παρακοήν, ἐξ ἧς προῆλθεν ὁ πνιγμὸς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐπεδείκνυον δὲ ἀνώτερα ἠθικὰ ἐλατήρια, ἰδίᾳ τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης, ἣτις ἔλειπεν ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐνεργήσαντος, τινὰ δὲ μόνον τούτων ἐπεζήτησαν νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ Γεωργίου ὡς προῖόν τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς κρίσεως ἕνεκα τῆς ἀώρου ἡλικίας.

Καὶ ὡς ἐπακολουθήματα δὲ τῆς ἐνεργείας τοῦ Γεωργίου ἐθεώρουν τὰ ὑποκείμενα ταῦτα πρῶτον μὲν τὸν ἐπελθόντα θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ, ἔπειτα δὲ τὴν καταστροφὴν, ἣτις ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς παρακοῆς ταύτης, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο δυνατὸν νὰ πνιγῇ, ἔτι δὲ τὴν λύπην, ἣν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς γονεῖς, καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως διὰ τὴν τόσῃν συμφορᾶν.

Πολὺ ὀλίγα ὑποκείμενα ἐνεφάνισαν κατωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν. Τὰ τοιαῦτα ὑποκείμενα πρῶτον μὲν δὲν εἶχον ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας τῆς διδομένης ἐντολῆς καὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῆς τηρήσεως αὐτῆς· οὐ μόνον

δὲ τοῦτο, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν ἠδύναντο νὰ συναισθάνωνται ἐπαρκῶς οὐδὲ τὴν λύπην τὴν προξενηθεῖσαν εἰς τοὺς γονεῖς ἐκ τοῦ δυστυχήματος, οὐδὲ ἠδύναντο νὰ ἀναμετρήσωσι τὸ τί ἦτο δυνατόν ἀκόμη νὰ συμβῇ. Καὶ τοῦ ἐλέγχου δὲ τῆς συνειδήσεως διὰ τὰ ἐκ τῆς παρακοῆς ταύτης ἐπελθόντα γεγονότα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιληφθῶσι σαφῶς.

Παρετηρήθησαν δὲ ταῦτα ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν κατωτέρων ἡλικιῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐνίων ἀτόμων τῶν ἡλικιῶν τῶν ἀνωτέρων.

Ἐλάχιστα ὡσαύτως ἦσαν τὰ ὑποκείμενα, ὧν αἱ ἀπαντήσεις ἦσαν ἀόριστοι καὶ ἀμπίβολοι καὶ ἀσαφεῖς.

Καταφανεῖς γίνονται αἱ λεπτομέρειαι καὶ ἐνταῦθα ἐκ τῶν πινάκων καὶ τῶν ἀντιστοίχων γραφικῶν παραστάσεων καὶ τῶν παρατιθεμένων χαρακτηριστικῶν ἀπαντήσεων.

Ὁ πρῶτος πίναξ σημαίνει τὸ ποσοστὸν τοῦ περιεχομένου τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως, ἥτοι τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἰδεῶν τῶν ὑποκειμένων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀδρομεροῦς ἐξετάσεως αὐτῶν.

Ὁ δὲ δεύτερος πίναξ δηλοῖ τὴν ἠθικὴν κρίσιν τῶν ἐξετασθέντων, τὴν τε ἐκ διδασκαλίας καὶ τὴν ἐξ αὐθορμησίας, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν ἐλατηρίων.

Ὁ δὲ τρίτος πίναξ ἐμφαίνει τὴν ἠθικὴν κρίσιν, τὴν τε ἐκ διδασκαλίας καὶ τὴν ἐξ αὐθορμησίας, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐπακολουθημάτων.

Ὁ δὲ τέταρτος πίναξ δεικνύει τὴν ἠθικὴν κρίσιν τὴν ἐκ διδασκαλίας, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν ἐλατηρίων ἅμα καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων.

Ὁ δὲ πέμπτος πίναξ ἐμφαίνει τὴν ἠθικὴν κρίσιν τὴν ἐξ αὐθορμησίας, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐλατηρίων ἅμα καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων.

‘Ο πίναξ οὗτος ἀποτελεῖ καὶ τὴν κλίμακα τῆς διὰ τοῦ δευτέρου κριτηρίου ἀνιχνεύσεως τῆς κυρίας ἠθικῆς συνειδήσεως.

‘Ο δ’ ἕκτος πίναξ δηλοῖ τὴν κατωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ περιεχομένου τῆς συνειδήσεως, τῶν ἐλατηρίων καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων.

‘Ο δ’ ἑβδομος πίναξ ἐμφαίνει τὴν ἀόριστον ἠθικὴν συνείδησιν καὶ κρίσιν κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ ἐλατήρια καὶ τὰ ἐπακολουθήματα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΡΙΟΥ

Π Ι Ν Α Ξ 1

Άνωτέρα ήθικη συνείδησις. Περιεχόμενον.

Ήλικία	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
	%	%	%
7 έτων	71	75	73
9 >	74	78	76
11 >	78	80	79
13 >	82	84	83
15 >	86	88	87
17 >	90	92	91
18 >	92	94	93
20 >	94	96	95
Γ. Μ. °Ο.	83,4	85,9	84,6
Μ. °Ο. των ήλικιών			
7—13 έτων	76,3	79,3	77,8
15—20 >	90,5	92,5	91,5
Γ. Μ. °Ο.	83,4	85,9	84,6

ΠΙΝΑΞ 2

Ἄνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις. Ἠθικὴ κρίσις ἐκ διδασκαλίας καὶ ἐξ αὐθορμησίας. Ἐλατήρια.

Ἡλικίαι	Διδασκαλία			Αὐθορμησία			Μ. °Ο.		
	Ἀρενα	Θήλα	Μ. °Ο.	Ἀρενα	Θήλα	Μ. °Ο.	Ἀρενα	Θήλα	Μ. °Ο.
7 ἐτῶν	75	77	76,0	6	4	5,0	81	81	81
9 >	76	77	76,5	9	8	8,5	85	85	85
11 >	67	70	68,5	19	14	16,5	86	84	85
13 >	43	47	45,0	45	41	43,0	88	88	88
15 >	37	40	38,5	54	49	51,5	91	89	90
17 >	32	35	33,5	62	57	59,5	94	92	93
18 >	24	27	25,5	72	67	69,5	96	94	95
20 >	19	22	20,5	77	74	75,5	96	96	96
Γ. Μ. °Ο.	46,6	49,4	48,0	43,0	39,3	41,1	89,6	88,6	89,1
Μ. °Ο. τῶν ἠλικιῶν 7—13 ἐτῶν	65,2	67,8	66,5	19,8	16,8	18,3	85,0	84,5	84,8
15—20 >	28,0	31,0	29,5	66,2	61,8	64,0	94,2	92,8	93,5
Γ. Μ. °Ο.	46,6	49,4	48,0	43,0	39,3	41,1	89,6	86,6	89,1

ΠΙΝΑΞ 3

Ἀνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις. Ἠθικὴ κρίσις ἐκ διδασκαλίας καὶ ἐξ αὐθορμησίας. Ἐπακολουθήματα.

Ἡλικία	Διδασκαλία			Αὐθορμησία			Μ. °Ο.		
	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.
7 ἐτῶν	73	75	74,0	3	3	3,0	76	78	77
9 «	75	74	74,5	8	5	6,5	83	79	81
11 »	60	72	66,0	24	12	18,0	84	84	84
13 »	45	54	49,5	47	34	40,5	92	88	90
15 »	34	46	40,0	60	48	54,0	94	94	94
17 »	24	28	26,0	70	66	68,0	94	94	94
18 »	20	26	23,0	72	70	71,0	92	96	94
20 »	16	20	18,0	80	78	79,0	96	98	97
Γ. Μ. °Ο.	43,4	49,4	46,4	45,5	39,5	42,5	88,9	88,9	88,9
Μ. °Ο. τῶν ἠλικιῶν									
7—13 ἐτῶν	63,3	68,8	66,0	20,5	13,5	17,0	83,8	82,2	83,0
15—20 »	23,5	30,0	26,8	70,5	65,5	68,0	94,0	95,5	94,8
Γ. Μ. °Ο.	43,4	49,4	46,4	45,5	39,5	42,5	88,9	88,9	88,9

Π Ι Ν Α Ξ 4

Ἀνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις. Ἠθικὴ κρίσις ἐκ διδασκαλίας.
Ἐλατήρια ἅμα καὶ ἐπακολουθήματα.

Ἡλικίαι	Ἐλατήρια			Ἐπακολουθήματα			Μ. °Ο.		
	Ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	Ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	Ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
7 ἐτῶν	75	77	76,0	73	75	74,0	74,0	76,0	75,0
9 »	76	77	76,5	75	74	74,5	75,5	75,5	75,5
11 »	67	70	68,5	60	72	66,0	63,5	71,0	67,2
13 »	43	47	45,0	45	54	49,5	44,0	50,5	47,3
15 »	37	40	38,5	34	46	40,0	35,5	43,0	39,2
17 »	32	35	33,5	24	28	26,0	28,0	31,5	29,8
18 »	24	27	25,5	20	26	23,0	22,0	26,5	24,3
20 »	19	22	20,5	16	20	18,0	17,5	21,0	19,3
Γ. Μ. °Ο.	46,6	49,4	48,0	43,4	49,4	46,4	45,0	49,4	47,2
Μ. °Ο. τῶν ἡλικιῶν 7—13 ἐτῶν	65,2	67,8	66,5	63,3	68,8	66,0	64,3	68,3	66,3
15—20 »	28,0	31,0	29,5	23,5	30,0	26,8	25,8	30,5	28,1
Γ. Μ. °Ο.	46,6	49,4	48,0	43,4	49,4	46,4	45,0	49,4	47,2

Π Ι Ν Α Ξ 5

**Ἀνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις. Ἠθικὴ κρίσις ἐξ ἀυθορμησίας καὶ αὐτοτελείας.
Ἐλατήρια ἄμα καὶ ἐπακολουθήματα.**

Ἡλικίαι	Ἐλατήρια			Ἐπακολουθήματα			Μ. °Ο.		
	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.	Ἀρρενα	Θήλαια	Μ. °Ο.
7 ἐτῶν	% 6	% 4	% 5,0	% 3	% 3	% 3,0	% 4,5	% 3,5	% 4,0
9 >	9	8	8,5	8	5	6,5	8,5	6,5	7,5
11 >	19	14	16,5	24	12	18,0	21,5	13,0	17,3
13 >	45	41	43,0	47	34	40,5	46,0	37,5	41,8
15 >	54	49	51,5	60	48	54,0	57,0	48,5	52,8
17 >	62	57	59,5	70	66	68,0	66,0	61,5	63,8
18 >	72	67	69,5	72	70	71,0	72,0	68,5	70,2
20 >	77	74	75,5	80	78	79,0	78,5	76,0	77,3
Γ. Μ. °Ο.	43,0	39,3	41,1	45,5	39,5	42,5	44,3	39,4	41,8
Μ. °Ο. τῶν ἠλικιῶν									
7—13 ἐτῶν	19,8	16,8	18,3	20,5	13,5	17,0	20,1	15,1	17,6
15—20 >	66,2	61,8	64,0	70,5	65,5	68,0	68,4	63,6	66,0
Γ. Μ. °Ο.	43,0	39,3	41,1	45,5	39,5	42,5	44,3	39,4	41,8

ΠΙΝΑΞ 6

Κατωτέρα ήθικη συνείδησις καθόλου.

Ήλικία	Περιεχόμενον			Έλατήρια			Έπακολουθήματα		
	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	Άρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
7 ετών	% 16	% 7	% 11,5	% 10	% 8	% 9	% 16	% 14	% 15
9 >	13	5	9,0	9	7	8	12	14	13
11 >	14	4	9,0	8	8	8	12	10	11
13 >	10	4	7,0	7	5	6	8	6	7
15 >	8	2	5,0	6	6	6	6	5	6
17 >	4	2	3,0	6	4	5	6	6	6
18 >	4	2	3,0	4	4	4	6	4	5
20 >	2	1	1,5	4	2	3	4	2	3
Γ. Μ. °Ο.	8,9	3,4	6,1	6,8	5,5	6,2	8,8	7,6	8,2
Μ. °Ο. των ήλικιών									
7—13 ετών	13,3	5,0	9,1	8,5	7,0	7,8	12,0	11,0	11,5
15—20 >	4,5	1,8	3,1	5,0	4,0	4,5	5,5	4,2	4,8
Γ. Μ °Ο.	8,9	3,4	6,1	6,8	5,5	6,2	8,8	7,6	8,2

ΠΙΝΑΞ 7

Αόριστος ήθικη συνείδησις.

*Ηλικία	Περιεχόμενον			Έλατήρια			Έπακολουθήματα		
	*Αρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	*Αρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.	*Αρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
7 έτων	13	18	15,5	9	11	10	8	8	8
9 >	13	17	15,0	6	8	7	5	7	6
11 >	8	16	12,0	6	8	7	4	6	5
13 >	8	12	10,0	5	7	6	0	6	3
15 >	6	10	8,0	3	5	4	0	2	1
17 >	6	6	6,0	0	4	2	0	0	0
18 >	4	4	4,0	0	2	1	2	0	1
20 >	4	3	3,5	0	2	1	0	0	0
Γ. Μ. °Ο.	7,8	10,8	9,3	3,7	5,9	4,8	2,4	3,6	3,0
Μ. °Ο. των ηλικιών									
7—13 έτων	10,5	15,8	13,1	6,5	8,5	7,5	4,2	6,8	5,5
15—20 >	5,0	5,8	5,4	0,8	3,3	2,0	0,5	0,5	0,5
Γ. Μ. °Ο.	7,8	10,8	9,3	3,7	5,9	4,8	2,4	3,6	3,0

Ἐμφανέστερα γίνονται τὰ πορίσματα ταῦτα ἐκ τῶν ἐπιφερομένων εἰκόνων καὶ γραφικῶν παραστάσεων.

Καὶ αἱ μὲν ἐν εἰκόνι 1 γραφικαὶ παραστάσεις ἐμφαίνουσι τὸ περιεχόμενον, ἥτοι τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας, τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν ἐξετασθέντων, κατεσκευάσθησαν δ' ἐκ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 1 πίνακος.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 2 δεικνύουσι τὴν ἐκ διδασκαλίας ἠθικὴν κρίσιν τῶν ὑποκειμένων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν ἐλατηρίων, προῆλθον δ' ἐκ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 2 πίνακος.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 3 δεικνύουσι τὴν ἐξ αὐθορμησίας καὶ αὐτοτελείας ἠθικὴν κρίσιν τῶν ἐξετασθέντων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐλατηρίων, κατηρτίσθησαν δ' ἐκ τῆς τετάρτης καὶ τῆς πέμπτης στήλης τοῦ αὐτοῦ πίνακος 2.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 4 δηλοῦσι τὴν ἐκ διδασκαλίας ἠθικὴν κρίσιν τῶν ὑποκειμένων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς πράξεως, κατεσκευάσθησαν δ' ἐκ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 3 πίνακος.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 5 ἐμφαίνουσι τὴν ἐξ αὐθορμησίας καὶ αὐτοτελείας ἠθικὴν κρίσιν τῶν ἐξετασθέντων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν ἐπακολουθημάτων τῆς πράξεως, προῆλθον δ' ἐκ τῆς τετάρτης καὶ τῆς πέμπτης στήλης τοῦ αὐτοῦ πίνακος 3.

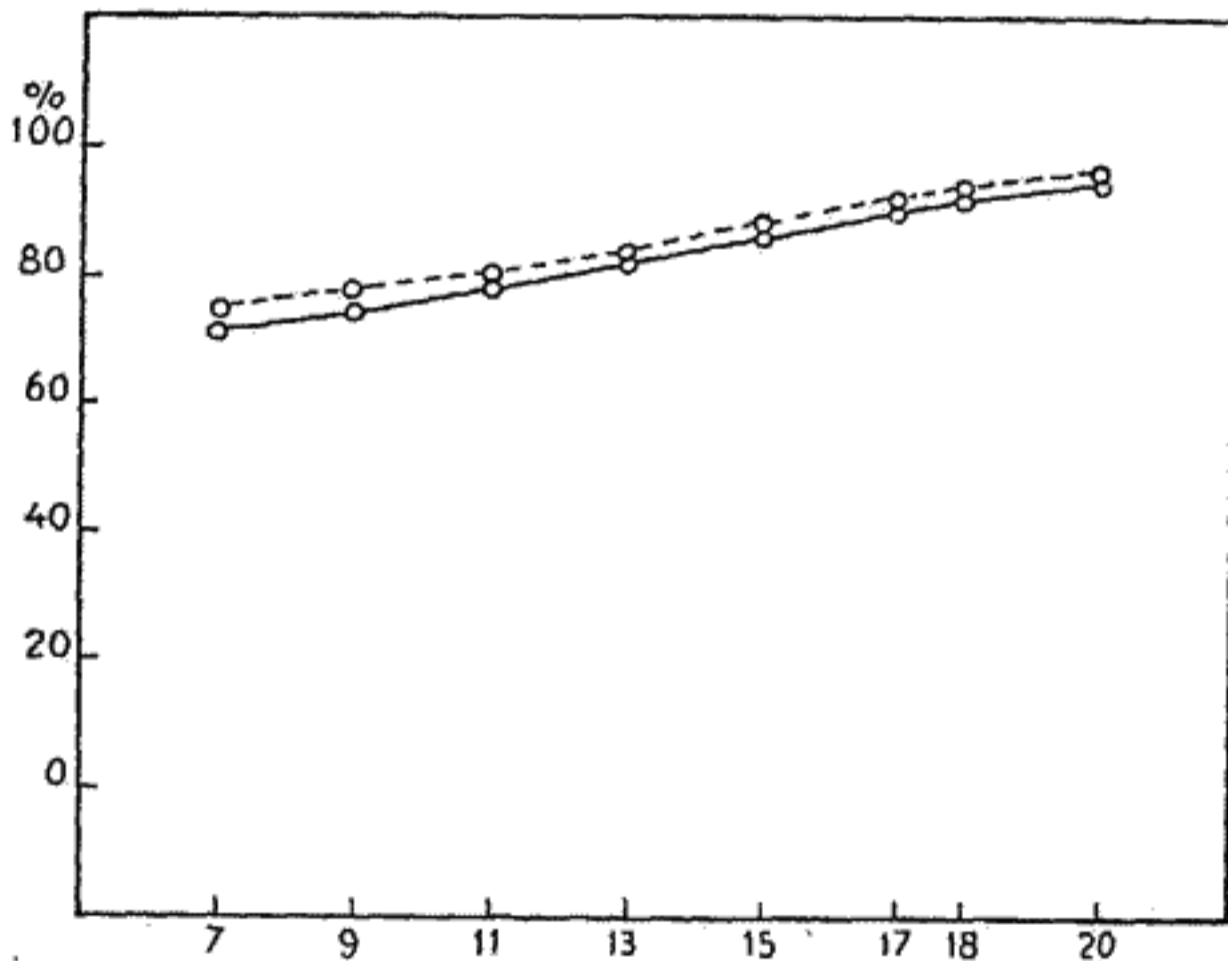
Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 6 δεικνύουσι τὴν ἐκ διδασκαλίας ἠθικὴν κρίσιν τῶν ὑποκειμένων, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐλατηρίων ἅμα καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων, κατηρτίσθησαν δ' ἐκ τῆς ἑβδόμης καὶ τῆς ὀγδόης στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 4 πίνακος.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 7 δηλοῦσι τὴν πορείαν τῆς ἐξ αὐθορμησίας καὶ αὐτοτελείας ἠθικῆς κρίσεως, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἀνιχνεύσεως τῶν

ἐλατηρίων ἅμα καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων, κατεσκευάσθησαν δ' ἐκ τῆς ἑβδόμης καὶ τῆς ὀγδότης στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 5 πίνακος.

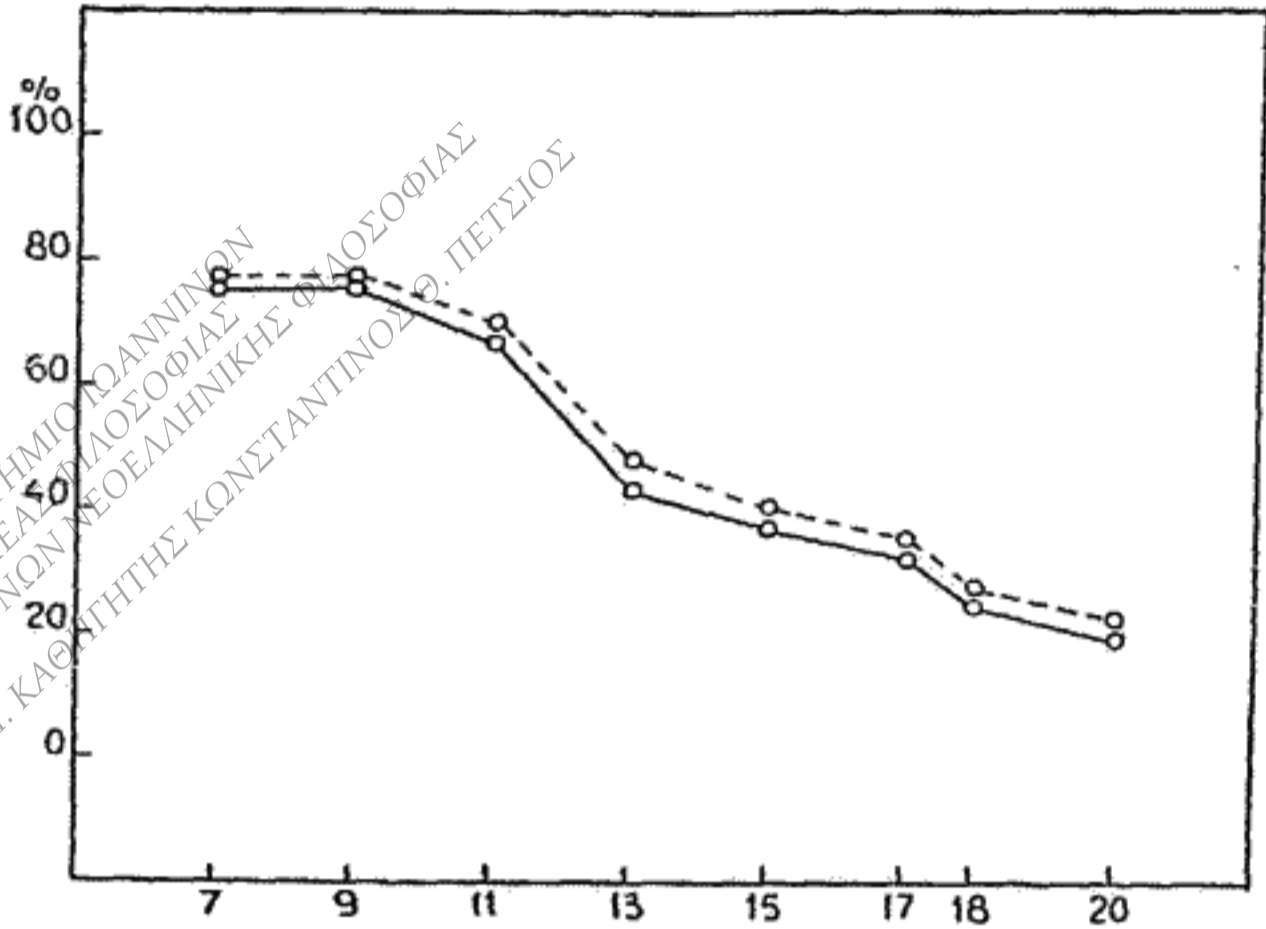
Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 8 γραφικαὶ παραστάσεις δεικνύουσι τὸ περιεχόμενον τῆς κατωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν ἐξετασθέντων ὑποκειμένων, προῆλθον δ' ἐκ τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας στήλης τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 6 πίνακος.

Αἱ δ' ἐν εἰκόνι 9 σημαίνουσι τὴν κατωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν, ὡς συνήχθη ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν ἐλατηρίων καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων· κατηρτίσθησαν δ' αἱ μὲν τῶν ἐλατηρίων ἐκ τῆς τετάρτης καὶ τῆς πέμπτης στήλης τοῦ αὐτοῦ πίνακος 6, αἱ δὲ τῶν ἐπακολουθημάτων ἐκ τῆς ἑβδόμης καὶ τῆς ὀγδότης στήλης τοῦ αὐτοῦ πίνακος.

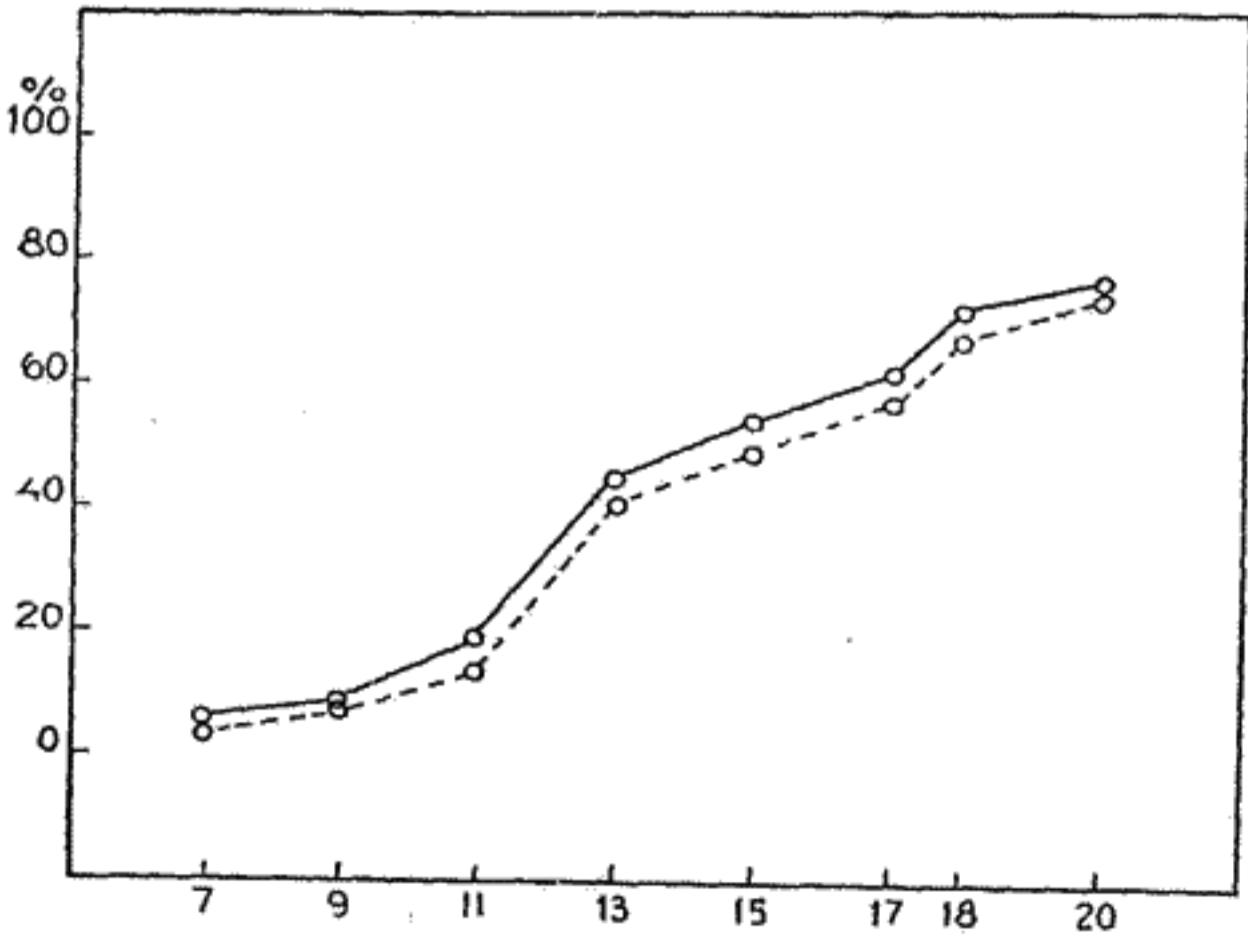

Εἰκ. 1. Ἄνωτέρα ἠθικὴ συνείδησις. Περιεχόμενον.

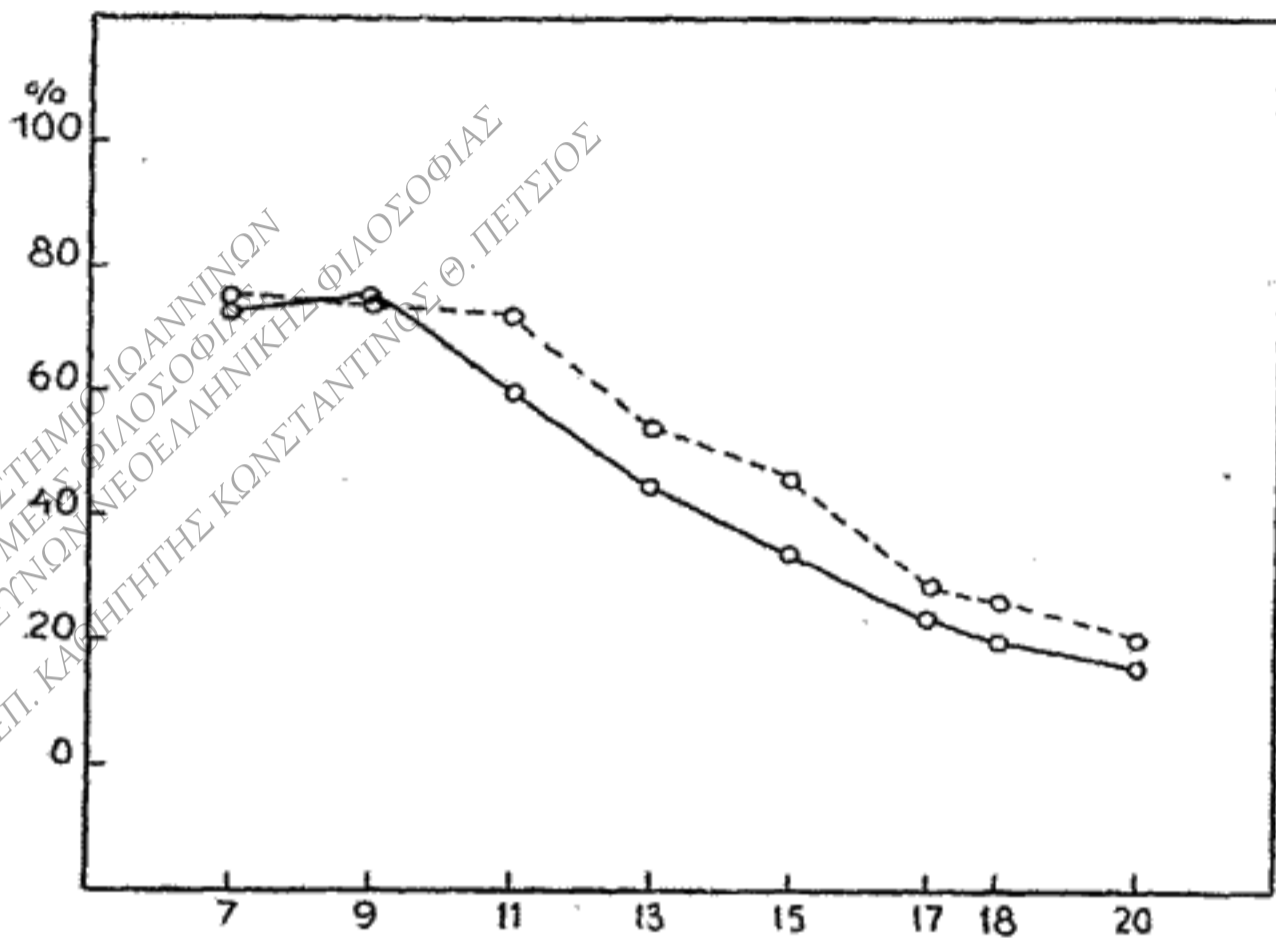
— ἄρρενα - - - Θήλεα

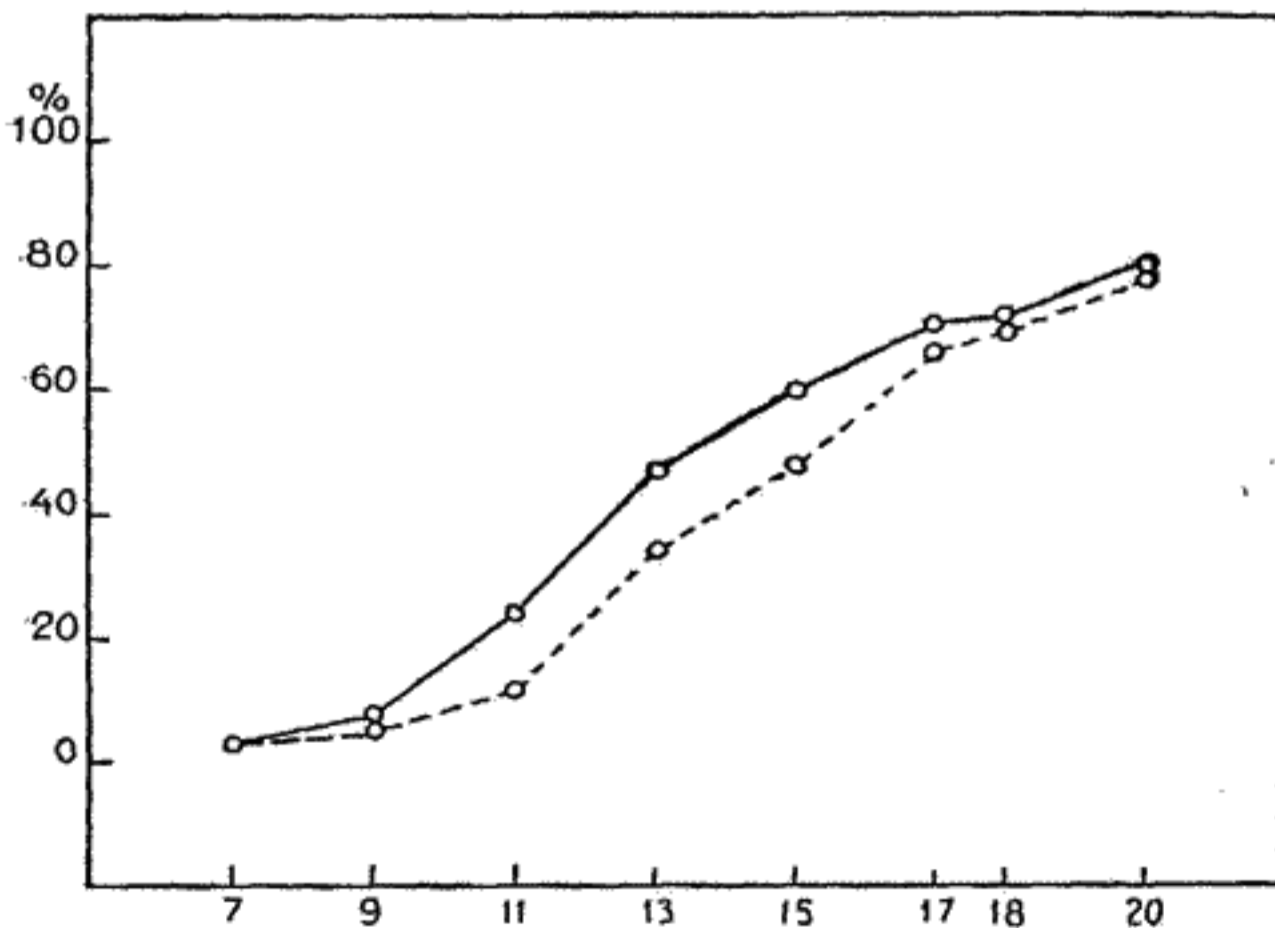
Εικ. 2. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐκ διδασκαλίας. Ήλατήρια.
— Άρρενα --- Θήλεα

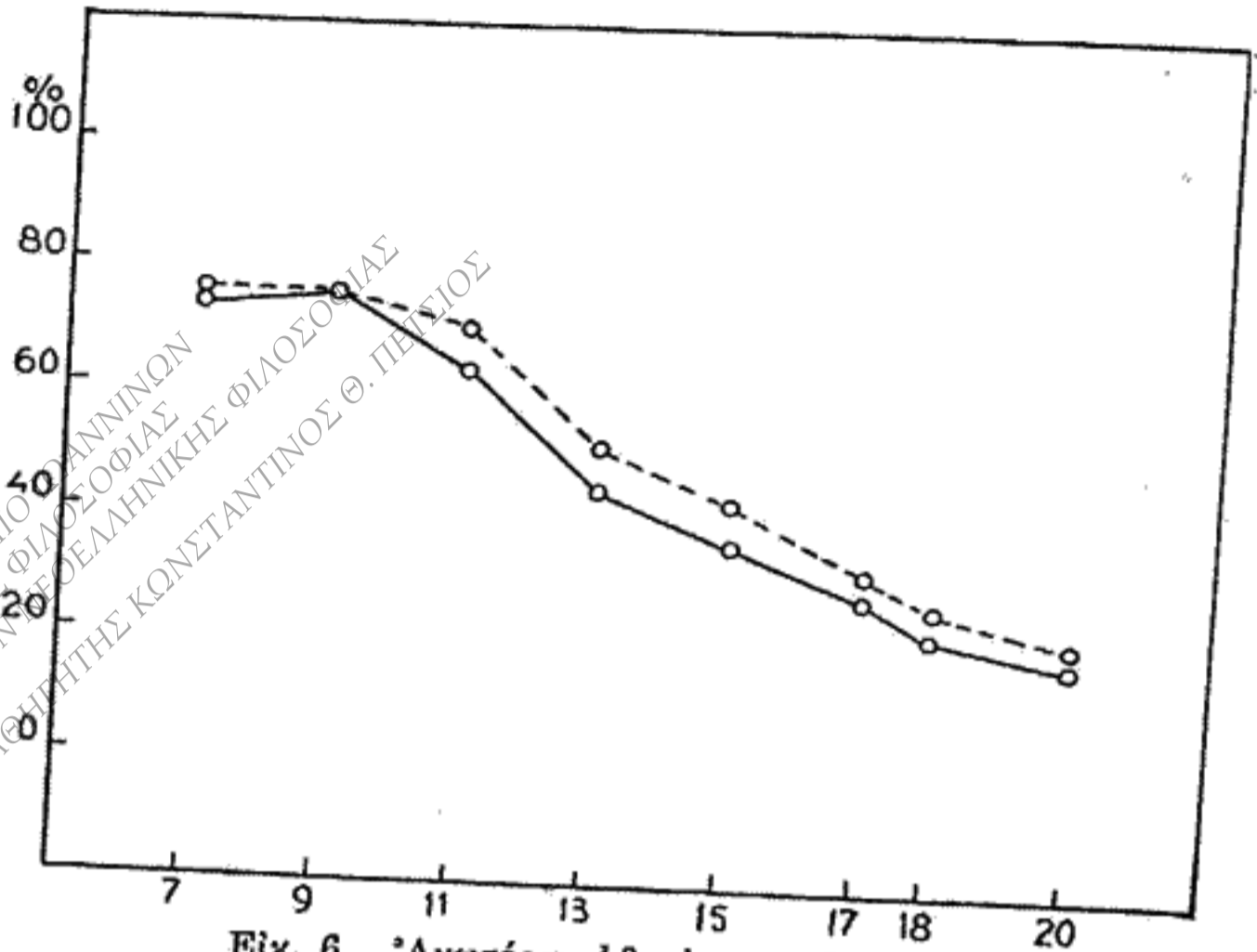
Εικ. 3. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐξ αὐθορμησίας καὶ αὐτοτελείας. Ήλατήρια.
— Άρρενα --- Θήλεα

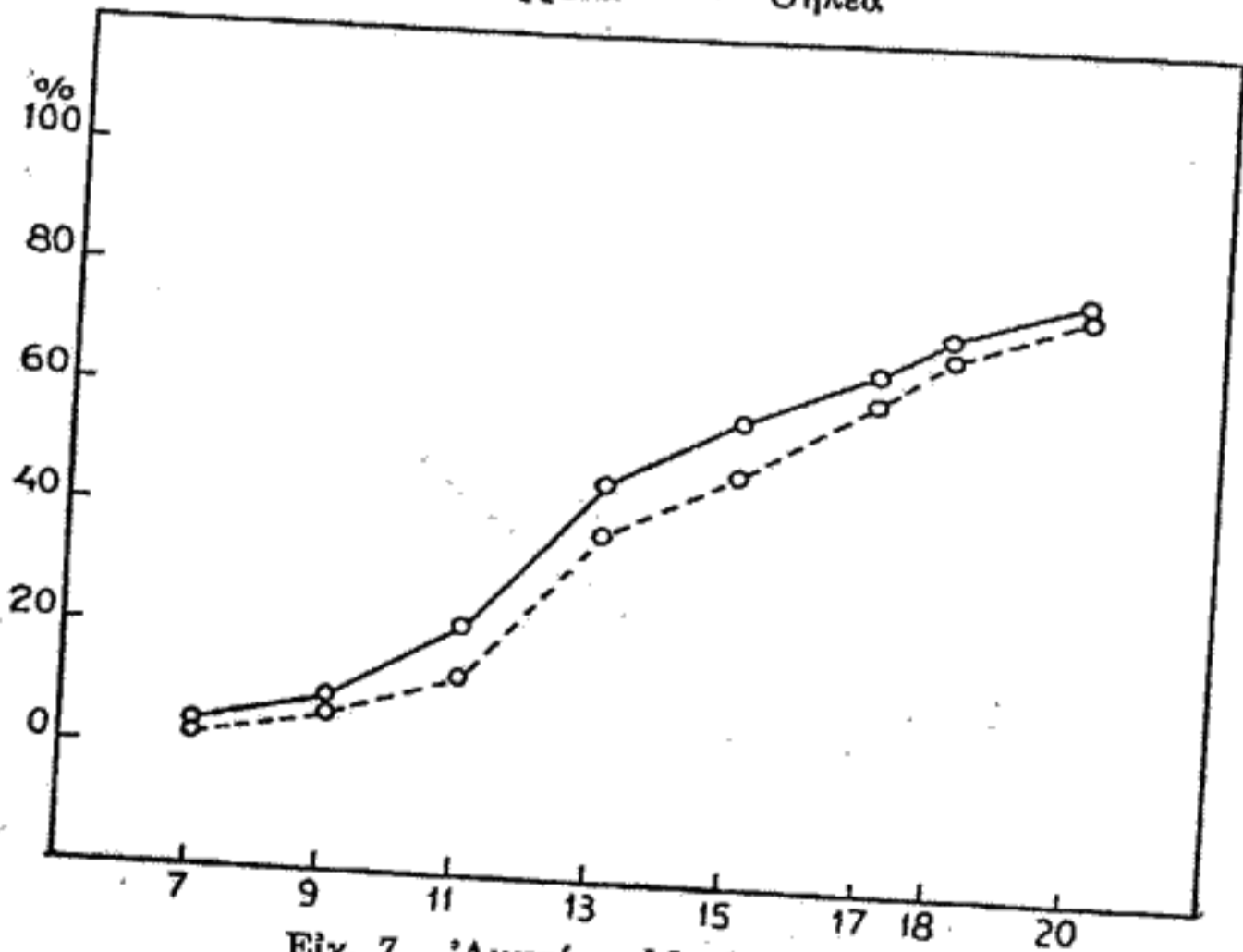
Εικ. 4. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐκ διδασκαλίας. Ήπακολουθήματα.
— Άρρένα --- Θήλεια

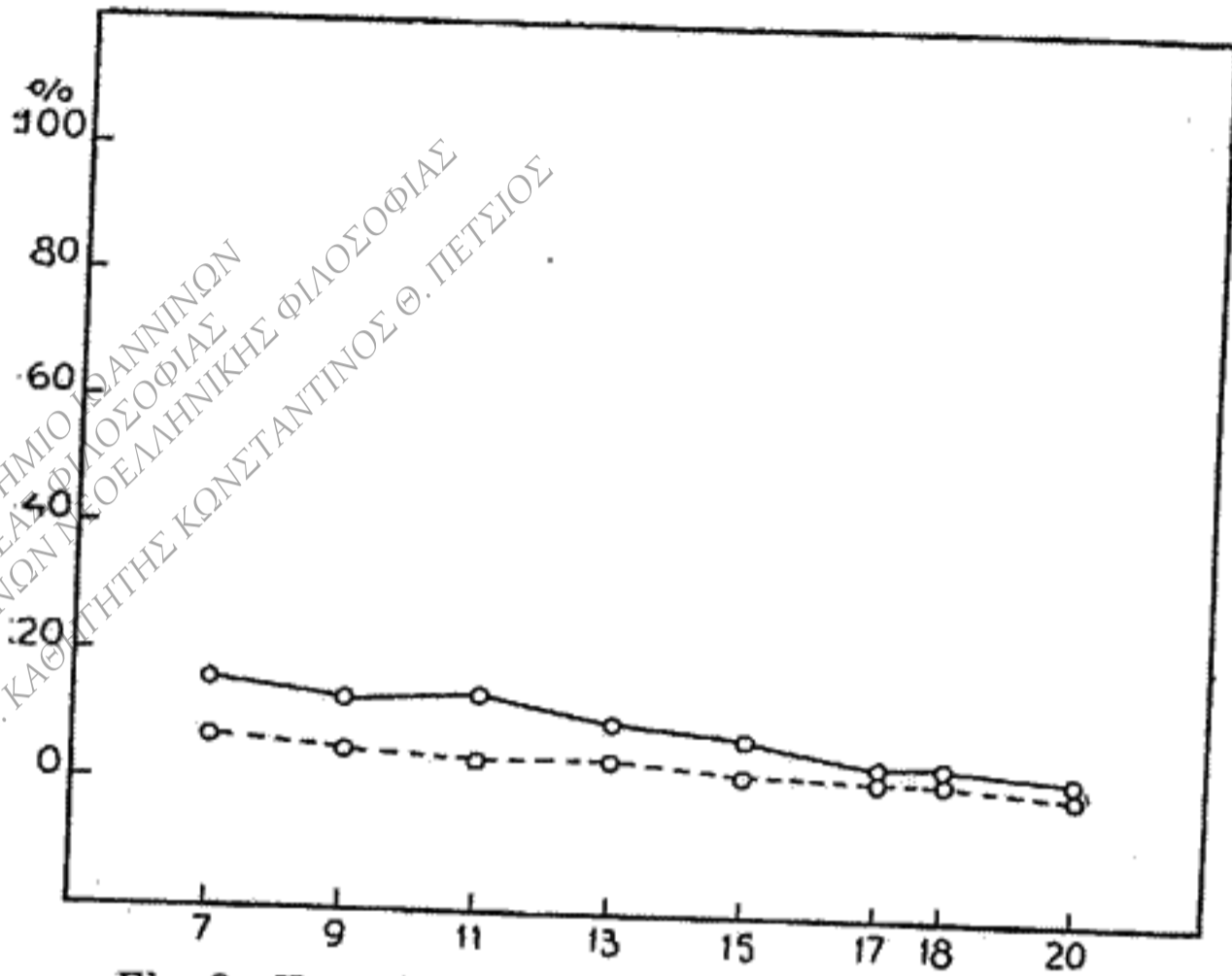
Εικ. 5. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐξ ἀϋθορμησίας και ἀϋτοτελείας. Ήπακολουθήματα.
— Άρρένα --- Θήλεια

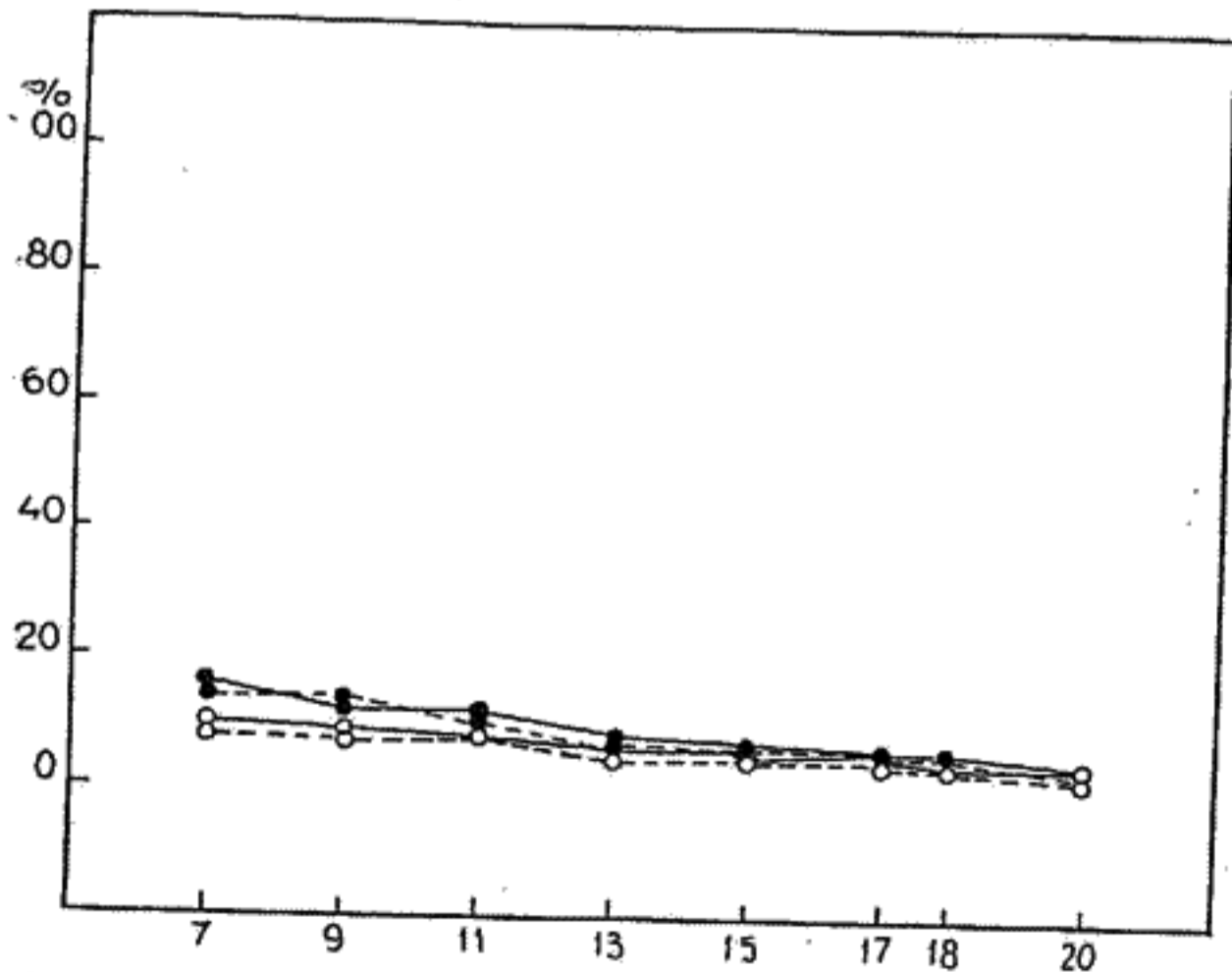
Εικ. 6. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐκ διδασκαλίας. Ἐλατήρια ἄμα καὶ ἐπακολουθήματα.
— Ἄρρενα --- Θήλεα

Εικ. 7. Άνωτέρα ήθικη συνείδησις.
Ήθικη κρίσις ἐξ αὐθορμησίας καὶ αὐτοτελείας.
Ἐλατήρια ἄμα καὶ ἐπακολουθήματα.
— Ἄρρενα --- Θήλεα

Εικ. 8. Κατωτέρα ήθική συνείδησις. Περιεχόμενον.
— ♂Αρρενα --- ♀θήλεα

Εικ. 9. Κατωτέρα ήθική συνείδησις. Έλατήρια και Έπακολουθήματα.
 Άνω. Έπακολουθήματα. — ♂Αρρενα --- ♀θήλεα
 Κάτω. Έλατήρια. — ♂Αρρενα --- ♀θήλεα

Συνάγονται δ° ἐκ τῶν πινάκων καὶ τῶν ἀντιστοίχων γραφικῶν παραστάσεων τὰ ἀκόλουθα πορίσματα.

Α. ΕΠΙ ΜΕΡΟΥΣ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

α'. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΗΘΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

1. Καὶ ἐκ τούτου τοῦ κριτηρίου καταφαίνεται ὅτι ἐπὶ τε τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ ἰδέαι ἐκφαίνονται ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐξετασθεισῶν ἡλικιῶν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους (Πίναξ 1, γραφ. παράστ. 1).

Ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
%	%	%
71	75	73

2. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως συντελεῖται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους (Πίναξ 1, γραφ. παράστ. 1).

Ἡλικίαι	Ἄρρενα	Θήλεα	Μ. °Ο.
	%	%	%
18 ἐτῶν	92	94	93
20 »	94	96	95
Μ. °Ο.	<u>93</u>	<u>95</u>	<u>94</u>

3. Αἱ κατώτεραι ἡλικίαι ἐπέδειξαν κατὰ κανόνα ἠθικὴν συνείδησιν, οὐχὶ πολὺ ἀφισταμένην τῆς τῶν ἀνωτέρων ἡλικιῶν (Πίναξ 1, γραφ. παράστ. 1).

Κατώτεραι ἡλικίαι 7—13 ἐτῶν	Ἀνώτεραι ἡλικίαι 15—20 ἐτῶν
%	%
77,8	91,5

4. Τὰ θήλεα ὑπερεῖχον κατά τι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν ὁμηλικῶν ἀρρένων ἐπὶ τε τῶν κατωτέρων καὶ τῶν ἀνωτέρων ἡλικιῶν (Πίναξ 1, γραφ. παράστ. 1).

Κατώτεροι ἡλικίαι 7—13 ἐτῶν	Ἀνώτεροι ἡλικίαι 15—20 ἐτῶν
%	%
Ἄρρενα 76,3	Ἄρρενα 90,5
Θήλεα 79,3	Θήλεα 92,5
M. °O. 77,8	M. °O. 91,5

5. Μέγιστον ἦτο τὸ ποσοστὸν τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς συνειδήσεως, ἐλάχιστον δὲ τὸ τῆς κατωτέρας ἐπὶ τε τῶν ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων (Πίναξ 6, γραφ. παράστ. 8).

Κατώτεροι ἡλικίαι 7—13 ἐτῶν	Ἀνώτεροι ἡλικίαι 15—20 ἐτῶν
%	%
Ἄρρενα 13,3	Ἄρρενα 4,5
Θήλεα 5,0	Θήλεα 1,8
M. °O. 9,1	M. °O. 3,1

6. Ἐλάχιστον ἦτο καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν ἀορίστων ἀπαντήσεων ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ἡλικιῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, μεγαλείτερον δ' ἐπὶ τῶν ἡλικιῶν τῶν κατωτέρων (Πίναξ 7).

Κατώτεροι ἡλικίαι 7—13 ἐτῶν	Ἀνώτεροι ἡλικίαι 15—20 ἐτῶν
%	%
Ἄρρενα 10,5	Ἄρρενα 5,0
Θήλεα 15,8	Θήλεα 5,8
M. °O. 13,1	M. °O. 5,4

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Τῶν ὑποκειμένων, ἅτινα ἐπέδειξαν ἀνωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν Ἔτο καλὸν αὐτὸ ποῦ ἔκαμεν ὁ Γεώργιος ;
Διατί ;

Τὸ Υ. Κ. Ι., ἄρρεν ἡλικίας 7 ἐτῶν, ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς· «Ὁχι, πολὺ κακό, ἀφ' οὗ τοῦ εἶχεν εἶπει ἡ μητέρα του νὰ μὴ ὑπάγη, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάγη».

Τὸ Υ. Φ. Μ., θῆλυ ἡλικίας 7 ἐτῶν· «Ὁχι, γιατί δὲν ἤκουσε τὴν μητέρα του».

Τὸ Υ. Α. Π., ἄρρεν ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Ὁχι, διότι ἅμα ὑπήκουεν εἰς τοὺς γονεῖς του καὶ δὲν ἐπήγαινε εἰς τὴν λίμνην, δὲν θὰ ἐπάθαινε αὐτὸ τὸ ἀδελφάκι του».

Τὸ Υ. Ζ. Μ., θῆλυ ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Καθόλου καλό, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάγη, ἀφ' οὗ ἡ μητέρα του τοῦ εἶπε νὰ προσέχη τὸν μικρόν».

Τὸ Υ. Α. Δ., ἄρρεν ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ὁχι, διότι ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς μεγαλειτέρους του».

Τὸ Υ. Κ. Ε., θῆλυ ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καθόλου καλό, διότι ἔπρεπε νὰ ἀκούσῃ τὴν μητέρα του καὶ ὄχι νὰ ὑπάγη εἰς τὴν λίμνη καὶ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ πνιγῇ τὸ ἀδελφάκι του».

Τὸ Υ. Λ. Α., ἄρρεν ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καθόλου καλὸν αὐτό, τὸ ὅποῖον ἔκαμεν ὁ Γεώργιος, διότι ἦτο ἀπειθαρχία πρὸς τὴν ἐντολὴν τῆς μητέρας του καὶ ἀκόμη, ἐφ' ὅσον αὐτὸς ἦτο μεγαλιέτερος καὶ ἡ μητέρα του ἔλειπεν. Ἐπρεπε αὐτὸς νὰ προσέξῃ καὶ νὰ μὴ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὸν μικρότερον ἀδελφόν του, τὴν παρακοήν του τὴν καταδικάζω».

Τὸ Υ. Θ. Α., θῆλυ ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Ἦτο κακό, διότι δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν συμβουλήν τῶν γονέων του καὶ ἐπήρην εἰς τὸν λαιμόν του τὸν μικρόν ἀδελφόν του».

Τὸ Υ. Γ. Θ., ἄρρεν ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καλό, διότι παρήκουσε τὴν ἐντολὴν τῆς μητρὸς του, ἐν ᾧ πρέπει νὰ ὑπακούωμεν εἰς τοὺς γονεῖς μας, διότι κάτι ξεύρουν περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς».

Τὸ Υ. Ζ. Ε., θῆλυ ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καλὴ ἢ πρᾶξις τοῦ Γεωργίου, διότι παρήκουσε τὴν μητέρα του καὶ δὲν ἐσκέφθη τί ἠδύνατο νὰ φέρῃ αὐτὴ ἢ παρακοή του».

Τὸ Υ. Β. Π., ἄρρεν ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καλόν, διότι παρήκουσε τὴν ἐντολὴν τῆς μητρὸς καὶ ἐγένετο αἰτία τοῦ πνιγμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του, μόνον ἡ μικρά του ἡλικία τὸν δικαιολογεῖ ὀλίγον».

Τὸ Υ. Γ. Α., θῆλυ ἡλικίας 17 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καλόν, διότι παρήκουσε τὴν μητέρα του καὶ οὕτω παρέσυρε τὸν ἀδελφόν του εἰς τὸν πνιγμόν».

Τὸ Υ. Β. Γ., ἄρρεν ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο βεβαίως καλόν, διότι ἠπειθήσε πρὸς τοὺς γονεῖς του καὶ ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ πνιγμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἐπιπολαίως ἐσκέφθη· ἴσως ἡ μικρά του ἡλικία δὲν προέβλεπε τὸν κίνδυνον».

Τὸ Υ. Ζ. Ε., θῆλυ ἡλικίας 18 ἐτῶν· «Ἦτο πολὺ κακόν. Ὁ Γεώργιος ἔπρεπε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοὺς γονεῖς του, ἔστω καὶ ἂν δὲν διέβλεπε κίνδυνον εἰς τὴν ἐνέργειάν του αὐτήν».

Τὸ Υ. Α. Κ., ἄρρεν ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καθόλου καλόν, διότι παρήκουσε τὴν συμβουλήν τῆς μητρός του καὶ ἔγινε οὕτως αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του».

Τὸ Υ. Μ. Α., θῆλυ ἡλικίας 20 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο καλόν, διότι δὲν ἤκουσε τὴν συμβουλήν τῆς μητρός του καὶ συνέτεινεν εἰς τὸν θάνατον τοῦ μικροῦ ἀδελφοῦ».

2) Τῶν ὑποκειμένων, ἅτινα ἐνεφάνισαν κατωτέραν ἠθικὴν συνείδησιν.

Τὸ Υ. Π. Γ., ἄρρεν ἡλικίας 7 ἐτῶν, ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς· «Ὁχι, δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ μόνος του, ἀλλὰ μὲ ἄλλα παιδιά».

Τὸ Υ. Σ. Ε., θῆλυ ἡλικίας 7 ἐτῶν· «Ὁχι, διότι μποροῦσε νὰ πνιγότανε καὶ αὐτός».

Τὸ Υ. Π. Ε., ἄρρεν ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Ὁχι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν λίμνην, ἀφ' οὗ δὲν ἤξευρε κολύμπι».

Τὸ Υ. Α. Ι., θῆλυ ἡλικίας 9 ἐτῶν· «Ὁχι, διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰ βαθειά».

Τὸ Υ. Φ. Χ., ἄρρεν ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Δὲν ἔπρεπε νὰ πάρῃ τὸν μικρόν, νὰ ὑπάγῃ μόνος του».

Τὸ Υ. Τ. Μ., θῆλυ ἡλικίας 11 ἐτῶν· «Ὁχι, ἀλλὰ δὲν ἤξευρε ὅτι θὰ πνιγῇ ὁ ἀδελφός του».

Τὸ Υ. Μ. Λ., ἄρρεν ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Δὲν ἦτο σπουδαῖον, ἐπῆγε εἰς τὴν λίμνην νὰ δροσισθῇ, πολλάκις οἱ γονεῖς ἀπαγορεύουν πράγματα ἀσήμαντα».

Τὸ Υ. Ρ. Π., θῆλυ ἡλικίας 13 ἐτῶν· «Τὸν δικαιολογεῖ τις, διότι ἤθελε νὰ ἐκπληρώσῃ μίαν σφοδρὰν του ἐπιθυμίαν, νὰ κολυμβήσῃ εἰς τὴν λίμνην».

Τὸ Υ. Κ. Κ., ἄρρεν ἡλικίας 15 ἐτῶν· «Ἐπρεπε νὰ προσέξῃ νὰ μὴ προχωρήσῃ εἰς τὰ βαθειά».